

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА”
(для спеціалістів, магістрів)

МАУП

Київ 2007

Підготовлено доцентом кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
В. В. Мейтусом

Затверджено на засіданні кафедри філософії (протокол № 2 від 13.09.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мейтус В. В. Навчальна програма дисципліни “Соціальна політика” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2007. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Соціальна політика”, питання для самоконтролю, теми контрольних робіт, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

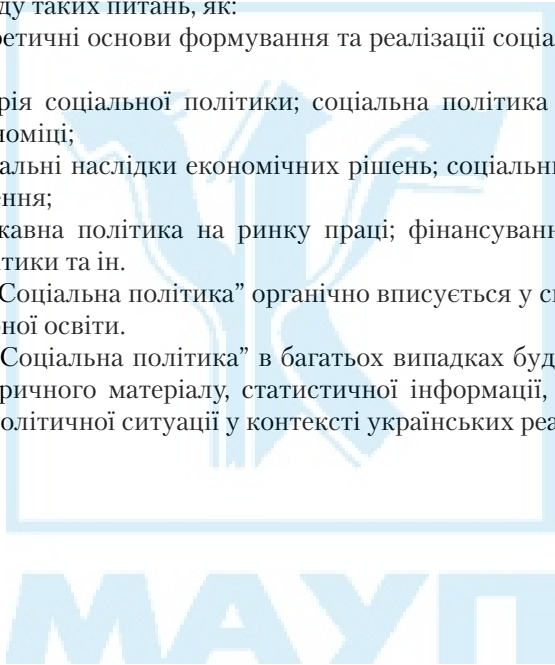
Необхідність викладання курсу “Соціальна політика” у навчальних закладах України обумовлена кількома чинниками, серед яких особливості соціально-економічної ситуації у країні, характер розвитку сучасного українського суспільства, його інституційної структури, специфіка соціальних процесів та інше, що визначає сучасну суспільну ситуацію.

Мета і завдання курсу — ознайомити студентів з базовими концептами та практичними основами соціальної політики, звертаючись до розгляду таких питань, як:

- теоретичні основи формування та реалізації соціальної політики;
- історія соціальної політики; соціальна політика у перехідній економіці;
- соціальні наслідки економічних рішень; соціальний захист населення;
- державна політика на ринку праці; фінансування соціальної політики та ін.

Курс “Соціальна політика” органічно вписується у систему соціо-гуманітарної освіти.

Курс “Соціальна політика” в багатьох випадках будується на основі емпіричного матеріалу, статистичної інформації, розгляду соціально-політичної ситуації у контексті українських реалій.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Історичний шлях становлення та розвитку соціальної політики
1	Вступ до соціальної політики. Що вивчає соціальна політика. Суспільство і його структура
2	Теоретичні основи формування і реалізації соціальної політики
3	Механізми соціальної політики
4	Історія соціальної політики
5	Цивілізація і соціальна політика
	Змістовий модуль II. Соціальна політика, її інструментарій та інститути
6	Реформи соціальної політики: досвід і наслідки. Структура суспільства і соціальні реформи
7	Соціальна політика в перехідній економіці
8	Соціальна політика в періоди трансформацій
9	Соціальні наслідки пенсійної реформи
10	Соціальна експертиза
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА”

Змістовий модуль I. Історичний шлях становлення та розвитку соціальної політики

Тема 1. Вступ до соціальної політики. Що вивчає соціальна політика. Суспільство і його структура

Суспільство як сукупність людей, об'єднаних історично обумовленими соціальними формами. Домогосподарства як осередок сус-

пільства. Соціальні пріоритети і механізми управління соціальним розвитком.

Збереження соціальної стабільності в суспільстві. Поділ соціальних функцій між державою, підприємствами, домогосподарствами і неурядовими організаціями. Реалізація принципу взаємної відповідальності в соціальному житті.

Соціальна функція держави. Соціальна функція підприємств.

Визначення соціальної політики. Предмет, завдання і функції соціальної політики (історія становлення, основні визначення). Етимологія поняття політика і його багатозначність. Співвідношення і взаємозв'язок політики і соціальної політики. Соціальна політика як предмет вивчення.

Теорія і практика соціальної політики.

Література [1; 3; 4; 7; 11]

Тема 2. Теоретичні основи формування і реалізації соціальної політики

Внутрішня цілісність соціальної політики як єдність ресурсонакопичення і ресурсоспоживання.

Соціальна політика як предмет експертизи. Віднесення управлінського рішення до соціальних. Соціальний ефект у коротко- та довгостроковій перспективах.

Соціальна політика в широкому та вузькому сенсі. Угрупування обмежень соціальної політики. Поняття економічного ефекту і економічної ефективності соціальної політики.

Розробка загальної стратегії соціальної політики і конкретних рішень щодо її реалізації законодавчими органами. Види рішень законодавців у сфері соціальної політики — довгострокові та короткострокові.

Визначення наявних можливостей для реалізації ухвалених законодавчими органами рішень у сфері соціальної політики. Роль роботодавців у соціальній політиці: пасивна та активна. Роль неурядових організацій як “ідеологічних” центрів соціальної політики. Об’єктивні причини соціального популізму. Фінансово-кредитні установи у виробленні і проведенні соціальної політики.

Література [2; 3; 9–12]

Тема 3. Механізми соціальної політики

Законодавча і нормативна база. Системоутворююче державне соціальне законодавство. Нормативні матеріали поточного характеру в соціальній політиці. Соціальна законотворчість на регіональному і місцевому рівнях.

Блоки фінансово-кредитного механізму. Використання податкових важелів і стимулів для орієнтації роботодавців на проведення соціальної політики.

Адміністративні рішення, спрямовані на підвищення рівня соціальної підтримки населення.

Політичні методи — лобіювання рішень у сфері соціальної політики, створення “громадської думки”. Економічні передумови соціальної відповідальності домогосподарств. Диференціація соціальної відповідальності держави перед домогосподарствами із різними рівнями душевих доходів.

Загальні принципи організації інституційної мережі соціальної політики. Об’єктивна обумовленість регіоналізації соціальної політики.

Література [1–9; 12; 17–21]

Тема 4. Історія соціальної політики

Натуралістичні та еволюціоністські напрями в соціальній науці.

Концепція Т. Мальтуса, теорія природного відбору Г. Спенсера, теорія вільного підприємництва А. Сміта та ін.

Бідність як соціальне благо: соціал-дарвіністська модель явища. А. Сміт, Т. Мальтус, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль, Г. Фоссет, П.-Ж. Прудон та ін.

Бідність як соціальне зло: егалітаристський напрям.

Концепції Ж. Реклю і К. Маркса.

Типологія бідності: Реклю — бідність і убогість як крайня міра бідності; Маркс і Енгельс — три типи бідності.

Бідність як соціальна хвороба: теорії соціологів-реформаторів.

Емпіричні дослідження проблеми бідності: Дж. Шатлуорт, Ф. Іден, Ч. Бут, С. Роунтрі (вивчення нижчого класу, структурні зв’язки бідності), Ф. ле Пле, Р. Шмоллер.

Література [2–4; 16; 20]

Тема 5. Цивілізація і соціальна політика

Еволюція поглядів суспільства на соціальну політику. Соціальна політика як чинник революційних і еволюційних змін. Перспективи соціальної політики. Бідність як соціальна категорія і серйозна соціальна проблема.

Соціально орієнтована економіка і соціальна політика. Історія розвитку соціально орієнтованої економіки. Формування концепції соціально орієнтованої ринкової економіки. Дискусії віденської (Й. Шумпетер) і франкфуртської (Ф. Хайек, В. Ойкен) шкіл. Дж. Кейнс і концепція соціальної держави. Патерналістська модель соціальної політики та її принципи. Я. Корнаї, О. Шкаратан – підходи до визначення патерналізму і етатизму.

Соціальне страхування – основа формування держави загального добробуту. Система і механізми соціального страхування. Історія становлення системи соціального страхування.

Література [2–5; 7–13; 17–21]

Змістовий модуль II. Соціальна політика, її інструментарій та інститути

Тема 6. Реформи соціальної політики: досвід і наслідки. Структура суспільства і соціальні реформи

Передумови реформ соціальної політики. Обмеження реформування соціальної політики в державах різних типів. Підготовленість населення до зміни соціальної політики. Оцінка наслідків реформ соціальної політики.

Створення соціального і ринкового господарства в Німеччині у другій половині ХХ ст.

Розвиток шведської моделі держави загального добробуту.

Криза держави загального добробуту і нові виклики соціальних реформ. Поширення у західних країнах “синдрому безвідповідальності”.

Література [1–9; 11–18]

Тема 7. Соціальна політика в перехідній економіці

Проблеми соціальної сфери при змінах державного ладу, які виникають при переході від капіталізму до соціалізму, та від соціалізму до капіталізму.

Література [1–9; 11–18]

Тема 8. Соціальна політика в періоди трансформацій

Планування в соціальній політиці.

Стратегії реалізації соціальної політики в перехідній економіці.

Підготовленість владних структур до реформування соціальної політики.

Література [15–21]

Тема 9. Соціальні наслідки пенсійної реформи

Загальні принципи пенсійної політики в ринковій економіці. Види пенсій за рівнями пенсійного забезпечення.

Функціонально-галузевий склад пенсійного забезпечення. Пенсійне законодавство.

Підвищення пенсійного віку як механічний спосіб переходу до профіцитного бюджету державної пенсійної системи. Оцінка динаміки бюджету державної пенсійної системи. Зміна пенсійного віку і фінансові наслідки для населення граничних вікових груп.

Література [6; 10; 13; 15–21]

Тема 10. Соціальна експертиза

Соціальна експертиза та її основне завдання.

Поняття експертизи як процесу дослідження експертом питань, що потребують спеціальних знань, і наступне надання мотивованих висновків.

Визначення рівня життя населення і динаміки соціальної напруженості.

Етапи, технології та організація соціальної експертизи.

Література [2–5; 7–9; 11–21]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сутність і зміст соціальної політики.
2. Основна мета соціальної політики.
3. Основні завдання соціальної політики.
4. Основні суб'єкти соціальної політики.
5. Соціальні форми спільного життя і діяльності.
6. Принципи соціальної політики.
7. Які осередки суспільства розглядаються в соціальній політиці.
8. Моделі соціальної стабільності в суспільстві.
9. Соціальна функція держави.
10. Соціальна функція підприємств.

11. Внутрішня цілісність соціальної політики.
12. Соціальна політика як витрати.
13. Соціальна політика як джерело додаткових коштів.
14. Соціальна стратегія.
15. Бюджет соціальної політики.
16. Управлінські рішення в соціальній політиці.
17. Перспективи позитивного ефекту в соціальній політиці.
18. Соціальний ефект у коротко- та довгостроковій перспективах.
19. Соціальна політика в широкому сенсі.
20. Соціальна політика у вузькому сенсі.
21. Обмеження соціальної політики.
22. Способи подолання політичних обмежень соціальної політики.
23. Бюджет соціальної політики.
24. Поняття економічного ефекту соціальної політики.
25. Парадигма “відкритого суспільства”.
26. Суперечності між економічною і соціальною політикою.
27. Види рішень законодавців у сфері соціальної політики.
28. Державна дія на макроекономічні пропорції на користь соціальної політики.
29. Пасивна роль роботодавців у соціальній політиці.
30. Активна роль роботодавців у соціальній політиці.
31. Роль неурядових організацій у соціальній політиці.
32. Об’єктивні причини соціального популізму.
33. Діяльність фінансово-кредитних установ.
34. Діяльність Міжнародного банку реконструкції і розвитку в Україні у період ринкових реформ.
35. Застосування податкових важелів і стимулів для орієнтації роботодавців на проведення соціальної політики.
36. Політичні методи — лобіювання рішень у сфері соціальної політики, створення “громадської думки”.
37. Економічні передумови соціальної відповідальності домогосподарств.
38. Диференціація соціальної відповідальності держави перед домогосподарствами.
39. Регіоналізація соціальної політики.
40. Параметри соціального розвитку регіонів.
41. Концептуальні засади соціальної політики.
42. Бідність як соціальна категорія і серйозна соціальна проблема.
43. Концепція Т. Мальгуса.

44. Теорія природного відбору Г. Спенсера.
45. Теорія вільного підприємництва А. Сміта.
46. Бідність як соціальне благо.
47. Бідність як соціальне зло.
48. Типологія бідності.
49. Емпіричні дослідження проблеми бідності: Дж. Шатлуорт, Ф. Іден, Ч. Бут, С. Роунтрі.
50. Методологічні передумови вивчення бідності в американській соціології.
51. Релятивізація розуміння бідності.
52. Бідність як соціальне зло: егалітаристський напрям.
53. Поняття структурної бідності.
54. Концепції соціально орієнтованої ринкової економіки.
55. Основні елементи соціально орієнтованої ринкової економіки.
56. Дж. Кейнс і концепція соціальної держави.
57. Концепції держави загального добробуту.
58. Патерналістська модель соціальної політики.
59. Типи моделей держави загального добробуту.
60. Соціальне страхування.
61. Історія становлення системи соціального страхування, ідейні джерела: Мірабо, Сміт, Лейбніц, Гоббс, Бріссо, Кондорсе.
62. Політичні підстави впровадження системи соціального страхування.
63. Криза парадигми соціального страхування та її причини.
64. Обмеження реформування соціальної політики в державах різних типів.
65. Оцінка результатів реформ соціальної політики.
66. Джерела концепції соціального ринкового господарства.
67. Виникнення і розвиток лібералізму в суспільній думці Німеччини.
68. Лібералізм австрійської школи: Л. Мізес і Ф. Хайек.
69. Соціальний неолібералізм А. Мюллер-Армака.
70. Ордолібералізм В. Ойкена і Ф. Бема.
71. Концептуальні засади соціального ринкового господарства Л. Ерхарда.
72. Еволюція концепції соціального ринкового господарства у 1960–1970 рр.
73. Основні напрями соціальної політики Німеччини.
74. Основні принципи шведської моделі держави добробуту.

75. Соціальна політика в перехідній економіці.
76. Реалізація силової моделі соціальної політики.
77. Реалізація моделі соціальної політики переважно економічними методами.
78. Визначення планування в соціальній політиці.
79. Роль прогнозу у плануванні соціальної політики.
80. Розподіл цілей соціальної політики по тимчасових горизонтах.
81. Короткострокові цілі соціальної політики.
82. Довгострокові цілі соціальної політики.
83. Загальні принципи пенсійної політики в ринковій економіці.
84. Державна пенсійна система.
85. Збільшення пенсійного віку.
86. Поняття експертизи.
87. Соціальна експертиза та її основне завдання.
88. Етапи, технології та організація соціальної експертизи.
89. Методи оцінювання змін у соціальній експертизі.
90. Варіанти інституційного забезпечення соціальної експертизи.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Суспільство та його структура.
2. Соціальні пріоритети і механізми управління соціальним розвитком.
3. Поділ соціальних функцій між державою, підприємствами, домогосподарствами і неурядовими організаціями громадянського суспільства.
4. Співвідношення і взаємозв'язок політики і соціальної політики.
5. Соціальна політика як предмет вивчення. Теорія і практика соціальної політики.
6. Внутрішня цілісність соціальної політики як єдність ресурсонакопичення і ресурсоспоживання.
7. Соціальна стратегія. Забезпечення законодавчими та іншими нормативно-правовими документами і фінансовими ресурсами; довгострокові цілі розвитку суспільства.
8. Бюджет соціальної політики.
9. Віднесення управлінського рішення до соціального на основі оцінювання його позитивного впливу на соціальну сферу і рівень життя населення.
10. Соціальна політика в широкому і вузькому сенсі.

11. Угруповання обмежень соціальної політики.
12. Поняття економічного ефекту і економічної ефективності соціальної політики.
13. Розробка загальної стратегії соціальної політики і конкретних рішень щодо її реалізації законодавчими органами.
14. Механізми соціальної політики.
15. Інституційна структура соціальної політики.
16. Регіональні аспекти соціальної політики.
17. Соціологія бідності і розвиток теоретичних основ соціальної політики в західній соціології ХІХ — першої половини ХХ ст.
18. Бідність як соціальне благо: соціал-дарвіністська модель явища. А. Сміт, Т. Мальтус, Д. Рікардо, Дж. С. Милль, Г. Фоссет, П.-Ж. Прудон.
19. Бідність як соціальне зло: егалітаристський напрям. Концепції Ж. Реклю і К. Маркса.
20. Розвиток теоретичних підходів до побудови соціальної політики в другій половині ХХ ст. Концепція соціальної держави. Соціально орієнтована економіка.
21. Соціальне страхування — основа формування держави загально-го добробуту.
22. Створення соціального і ринкового господарства в Німеччині у другій половині ХХ ст.
23. Концептуальні основи соціального ринкового господарства Л. Ерхарда. Цілі соціального ринкового господарства. Соціальні основи ринкової економіки.
24. Основні принципи шведської моделі держави добробуту.
25. Криза держави загального добробуту і нові виклики соціальних реформ.
26. Перехід від капіталізму до соціалізму: реалізація силової моделі соціальної політики та її цілі.
27. Перехід від соціалізму до капіталізму: реалізація моделі соціальної політики переважно економічними методами та її цілі.
28. Зміна соціальної політики і нові функції владних структур. Об'єктивна необхідність перерозподілу існуючих функцій.
29. Сутність пенсійної реформи в Україні.
30. Поняття експертизи як процесу дослідження експертом питань, що потребують спеціальних знань. Етапи, технології та організація соціальної експертизи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Бородкин Ф. М.* Третий сектор в государстве благоденствия // Мир России. — 1997. — № 2. С. — 67–116.
2. *Бурджалов Ф. Э.* Современная социальная политика: между планом и рынком: Учеб. пособие. — М.: Гардарики, 1996. — 272 с.
3. *Быков С. В.* Социальная политика государства: Учеб. пособие. — Хабаровск, 1997.
4. *Введення в соціальну роботу: Навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. М. Грига, О. С. Шевчук.* — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.
5. *Дідківська Л. І., Головка Л. С.* Державне регулювання економіки. — К.: Знання-Прес, 2002. — 214 с.
6. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення: у цифрах і фактах.* — К.: Міністерство праці та соціальної політики України; Пенсійний фонд України, 2002. — 45 с.
7. *Іванова О. Л.* Соціальна політика: теоретичні аспекти. — К.: Академія, 2003. — 107 с.
8. *Мельник А. Ф.* Державне регулювання економіки. — К.: Знання, 1994. — 358 с.
9. *Михальченко М. І.* Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. — Дрогобич: ВФ “Відродження”, 2004. — 488 с.
10. *Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III* // www.rada.org.ua
11. *Радаев В. В., Шкаратан О. И.* Социальная стратификация. — М.: Аспект-Пресс, 1996.
12. *Скуратівський В. А., Палій О. М.* Основи соціальної політики. — К., 2002. — 199 с.
13. *Смирнов С. Н.* Региональные аспекты социальной политики. — М.: Гелиос, 1999.
14. *Соціальні служби — родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І. М. Григи, Т. В. Семигіної.* — К., 2003. — 128 с.
15. *Социальная политика, уровень и качество жизни: Словарь.* — М.: ВЦУЖ, 2001. — С. 288.
16. *Спікер П.* Соціальна політика: теорії та підходи. — К.: Фенікс, 2000. — 400 с.
17. *Территориальные проблемы социальной политики* // Под ред. Э. Б. Гиблинской, С. Н. Смирнова. — М., 2000.

18. *Управление* социальной сферой: Учебник / Под ред. В. Э. Гордина. — СПб.: Изд-во СПб. ГУЭФ, 1998. — 289 с.
19. *Человеческое* развитие: новое измерение социально-экономического прогресса: Учеб. пособие / Под общ. ред. В. П. Колесова, Т. Маккинли. — М.: Права человека, 2000.
20. *Шаронов А., Ильин И.* Формирование системы государственных минимальных социальных стандартов // *Экономист*. — 1999. — № 1. — С. 48–56.
21. *Ягодка І.* Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посіб. — К., 2000.

Додаткова

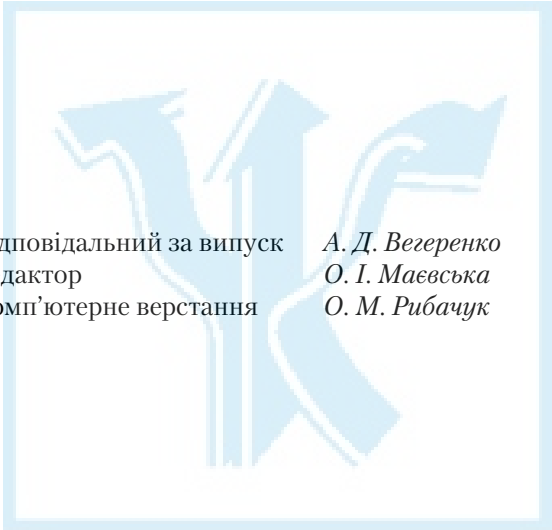
22. *Валлерстайн И.* Анализ мировых систем: современное видение мирового государства благосостояния и его социально-экономические основы; Сб. ст. — СПб.: Экономика, 1998.
23. *Луман Н.* Глобализация мирового сообщества // *Социология на пороге XXI века: основные направления исследований*. — М.: РУСАКИ, 1999.
24. *Ойкен В.* Основы национальной экономики / Пер. с нем.; Под общ. ред. В. С. Автономова и др. — М.: Экономика, 1996.
25. *Парсонс Т.* Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения // *TESIS* — Т. I. — Вып. 2. — 1993.
26. *Шилз Э.* Общество и общества: макросоциологический подход // *Американская социология. Перспективы, проблемы, методы*. — М.: Прогресс, 1972.
27. *Шумпетер Й. А.* Теория экономического развития / *Истоки. Вопросы истории народного хозяйства и экономической мысли*. — М.: Экономика, 1990.
28. *Яценко В.* Пенсійна солідарність по-американськи // *Україна: аспекти праці*. — 2001. — № 1.
29. *Social Policy* / Edited by Nick Manning. — Oxford. University Press. 1999.
30. *Social Policy and Social Justice. The IPPR. Reader* / Ed. by Jane Franklin. — Cambridge. Polity. 1998. — 316 p.
31. *Readings in Social Welfare. Theory and Policy* / Ed. by Robert E. Kuenne. — Oxford. Blackwall Publishers. 2000.
32. *Geyer R. R.* Exploring European Social Policy. — Cambridge. Polity. 2000.

33. *Pierson K.* Beyond the Welfare State? The New Political Economy of Welfare – Cambridge. Polity. 1998.
34. *The Welfare State Reader* / Ed. by Pierson K. and F. Casteles. – Cambridge. Polity. 2000.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Соціальна політика”	4
Зміст дисципліни “Соціальна політика”	4
Питання для самоконтролю	8
Теми контрольних робіт	11
Список літератури.....	13

Відповідальний за випуск *А. Д. Везеренко*
Редактор *О. І. Маєвська*
Комп'ютерне верстання *О. М. Рибачук*

МАУП

Зам. № ВКЦ-2847

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП